

MỘT SỐ VẤN ĐỀ LÝ LUẬN VỀ TƯ DUY PHẢN BIỆN TRONG GIÁO DỤC ĐÀO TẠO

Thượng úy, ThS. Đinh Ngọc Hạnh *

Tóm tắt nội dung: Tư duy phản biện có vai trò quan trọng trong việc hình thành năng lực tư duy của mỗi cá nhân đáp ứng nhu cầu xã hội hiện đại. Tuy vậy, khái niệm này còn xa lạ với một bộ phận lớn sinh viên Việt Nam nói chung và học viên Trường Cao đẳng Cảnh sát nhân dân II nói riêng. Do tư duy phản biện chưa trở thành một môn học riêng biệt trong Chương trình đào tạo của Nhà trường, tư duy phản biện cần được tìm hiểu và tích hợp trong chương trình giảng dạy và học tập các môn học cụ thể nhằm giúp học viên có kiến thức về phương pháp tư duy này cũng như rèn luyện và vận dụng nó vào quá trình tiếp thu tri thức trên giảng đường.

Albert Einstein đã từng nói: “Điều quan trọng là đừng bao giờ ngừng đặt câu hỏi”. Càng đặt nhiều câu hỏi con người càng tiếp cận với nhiều khía cạnh của vấn đề, tìm ra cách giải quyết tốt nhất và vượt qua được những kiến thức hiện có để tìm tòi tri thức mới. Đặt câu hỏi là một phần của tư duy phản biện, một phương pháp tư duy có từ thời La Mã cổ đại đã không ngừng phát triển và đóng vai trò ngày càng quan trọng trong đời sống hiện đại. Tư duy phản biện là quá trình tư duy tìm lập luận phản bác lại kết quả của một quá trình tư duy khác để xác định lại tính chính xác của thông tin. Ngày nay, tư duy phản biện được nghiên cứu sâu rộng và giảng dạy tại nhiều trường đại học lớn trên thế giới.

Tuy vậy, khái niệm này vẫn còn xa lạ với đa số sinh viên Việt Nam. Do đó, tư duy phản biện nên được tích hợp vào quá trình giáo dục và đào tạo nguồn nhân lực có giá trị cao cho xã hội. Tương tự như vậy, việc giảng dạy tư duy phản biện cũng có vai trò quan trọng trong quá trình đào tạo lực lượng Công an nhân dân nói chung và Cảnh sát nhân dân nói riêng để có được lực lượng mới vừa hồng, vừa chuyên, năng

động, sáng tạo đáp ứng được tình hình đấu tranh phòng, chống tội phạm ngày càng tinh vi, phức tạp.

Trong quá trình phát triển từ thời Cổ đại đến nay, tư duy phản biện là một phạm trù phức tạp và có nhiều cách định nghĩa khác nhau.

Theo John Dewey, nhà triết học, tâm lý học, giáo dục học người Mỹ, tư duy phản biện là “suy nghĩ sâu sắc” (reflective thinking), là: “sự suy xét chủ động, liên tục, cẩn trọng về một niềm tin, một giả định khoa học có xét đến những lý lẽ bảo vệ nó và những kết luận xa hơn được nhắm đến”.

Edward Glaser phát biểu về tư duy phản biện như sau:“(1) là thái độ sẵn lòng quan tâm suy nghĩ chu đáo về những vấn đề và chủ đề xuất hiện trong cuộc sống cá nhân; (2) là sự hiểu biết về phương pháp điều tra và suy luận có lý; và (3) là một số kỹ năng trong việc áp dụng các phương pháp đó.”.

Khái niệm của R. Ennis về tư duy phản biện đã được sử dụng rộng rãi trong nhiều lĩnh

* Phòng QLNCKH - T39

vực: “Tu duy phản biện là sự suy nghĩ sâu sắc, nhạy cảm, thực tế và hữu ích để quyết định niềm tin hay hành động”.

Như vậy, có thể thấy tư duy phản biện là một quá trình tư duy biện chứng gồm phân tích và đánh giá một thông tin đã có theo các cách nhìn khác cho vấn đề đã đặt ra nhằm làm sáng tỏ và khẳng định lại tính chính xác của vấn đề. Lập luận phản biện phải rõ ràng, logic, đầy đủ bằng chứng, tỉ mỉ và công tâm.

Tư duy được xem là tư duy phản biện phải đảm bảo được các yêu cầu sau:

Một là, tư duy phải sáng tỏ. Tư duy phản biện không chấp nhận bất cứ nhận định hay phán xét nào mà không có luận chứng. Hơn nữa, nó cũng đòi hỏi trong ngôn ngữ không được dùng những từ ngữ đa nghĩa, mập mờ, lộn xộn, mà phải rõ nghĩa, rành mạch.

Hai là, tư duy phải dựa trên lập luận. Điều này đòi hỏi bất cứ quan điểm nào được đưa ra phải có lập luận chứng minh cho nó, không chấp nhận cách tư duy theo kiểu “điều này đúng vì truyền thống như thế” hay “thông lệ là như thế nên không cần làm khác”...

Ba là, lập luận phải có luận chứng. Lập luận được nêu ra phải có tính thuyết phục, ở đây chính là luận chứng (bằng chứng) cho nó. Những luận chứng này phải thuyết phục, có thể kiểm chứng, tường minh; chân lý là khách quan, chân lý không phụ thuộc vào đám đông, chân lý không phụ thuộc uy tín cá nhân...

Bốn là, tư duy phải công bằng. Tránh những định kiến chi phối tư duy, mặc dù những định kiến này không dễ vượt qua. Tuy nhiên, sự khác biệt không phải là chống đối, sự đa dạng không phải là đối đầu, chính những sự khác biệt làm nên sự đa dạng, sự đa dạng tạo nên sự lựa chọn, sự lựa chọn tạo nên tự do.

Các kỹ năng cốt lõi của tư duy phản biện cụ thể như: luôn luôn biết đặt câu hỏi nghi vấn “có đúng là vậy không”; kĩ năng quan sát; biết thu thập thông tin, bằng chứng, lý lẽ để khảo sát

lại mọi vấn đề; nhận thức vấn đề; lý giải được vấn đề; xác định được nguyên nhân, hậu quả, hệ quả của vấn đề; kiên định giá trị cá nhân.

Quá trình tư duy phản biện diễn ra theo các bước như sau:

(1) Nhận ra vấn đề, tìm ra được những phương tiện khả thi để đáp ứng cho việc giải quyết những vấn đề đó.

(2) Hiểu tầm quan trọng của ưu tiên hóa và trật tự ưu tiên trong việc giải quyết vấn đề.

(3) Thu thập những thông tin thiết yếu và sắp xếp theo một trật tự nhất định.

(4) Nhận ra những giả định và giá trị không được nêu rõ.

(5) Lĩnh hội thấu đáo và dùng ngôn ngữ một cách rõ ràng, chính xác, sáng suốt.

(6) Diễn giải các dữ liệu nhằm đánh giá các minh chứng và luận điểm.

(7) Nhận thức được sự tồn tại (hay không tồn tại) của những mối quan hệ logic giữa các ý kiến, nhận định.

(8) Rút ra những kết luận và khái quát hóa được đảm bảo.

(9) Đưa những kết luận và khái quát hóa ấy ra kiểm nghiệm.

(10) Xây dựng lại mô hình niềm tin của mình trên cơ sở những trải nghiệm rộng hơn.

(11) Đưa ra những nhận định, đánh giá xác đáng về những điều cụ thể trong đời sống hàng ngày.

Tư duy phản biện là một nhân tố quan trọng của tất cả mọi lãnh vực nghề nghiệp chuyên môn và mọi chuyên ngành khoa học. Tư duy phản biện tạo điều kiện cho người ta phân tích, đánh giá, giải thích, và xây dựng lại những suy nghĩ của mình, bằng cách đó làm giảm rủi ro vận dụng, hay hành động, hay suy nghĩ với một niềm tin sai lầm.

Với những kết quả nghiên cứu trong tâm lý học nhận thức, một số nhà giáo dục tin rằng nhà trường cần phải tập trung vào việc dạy cho học viên những kỹ năng về tư duy phản biện và

nuôi dưỡng trong họ những phẩm chất cốt lõi của hoạt động trí tuệ, với những lợi ích cụ thể của tư duy phản biện đối với học viên như sau:

- Giúp học viên vượt ra khỏi cách suy nghĩ theo khuôn mẫu, thói quen, truyền thống có sẵn đã định hình từ bậc học phổ thông để suy nghĩ một vấn đề theo nhiều chiều hướng khác nhau với những cách giải quyết khác nhau.

- Giúp học viên có ý thức rõ ràng hơn trong việc lắng nghe và tôn trọng ý kiến người khác trong lúc tranh luận.

- Giúp cho học viên – với tư cách là chủ thể tư duy có phương pháp tư duy độc lập, nhìn ra những hạn chế và những sai lầm dễ mắc phải trong quá trình tư duy của chính mình, từ đó đưa ra những nhận định, phán đoán tối ưu nhất có thể có.

- Giúp học viên nỗ lực cập nhật, chắt lọc được thông tin cần thiết, có giá trị, bổ ích cho bản thân trong một biển thông tin rộng lớn. Từ đó nâng cao kỹ năng tiếp cận mọi nguồn tin, tra cứu tìm tin và kỹ năng xử lý thông tin, trình bày vấn đề một cách sáng tạo, định vị luận điểm/ luận cứ một cách rõ ràng.

Tuy có tầm quan trọng lớn trong giáo dục và đào tạo, tư duy phản biện vẫn còn xa lạ học sinh, sinh viên Việt Nam nói chung và học viên Trường Cao đẳng CSND II nói riêng. Tư duy phản biện chưa trở thành một môn học trong Chương trình đào tạo của Trường Cao đẳng Cảnh sát nhân dân II nhưng việc giảng dạy và rèn luyện tư duy phản biện cho học viên Nhà trường là việc làm cần thiết và có thể được tích hợp trong quá trình giảng dạy các môn học tại Trường, cụ thể như sau:

Trước tiên, cần phải tạo một môi trường giáo dục đào tạo chuyên nghiệp trong đó tư duy phản biện luôn được coi trọng. Để đạt được điều đó, quan trọng nhất là cần đào tạo và bồi dưỡng đội ngũ giáo viên có khả năng và kiến thức về tư duy phản biện, có thể diễn giải, truyền đạt những nội dung cơ bản của tư duy phản biện đến với

học viên. Các giáo viên phải có tinh thần cởi mở, tôn trọng mọi suy nghĩ của học viên, luôn lắng nghe và giải đáp thắc mắc của học viên.

Thứ hai, giáo viên nên đổi mới phương pháp giảng dạy, phát huy tính năng động, tích cực của học viên trong học tập ví dụ như hạn chế sử dụng phương pháp thuyết trình truyền thống mà thay vào đó là phương pháp thuyết trình có minh họa, vấn đáp, phương pháp học theo dự án, phương pháp thảo luận... Trong quá trình giảng dạy, giáo viên giúp học viên phát triển các kỹ năng đặt câu hỏi, quan sát, suy diễn, dự đoán kết quả, tranh luận tích cực... Giáo viên có thể giảng dạy thông qua phương pháp nêu vấn đề, đưa ra nhiều phương án giải quyết, giúp học viên tự mình nhìn nhận một vấn đề. Cho phép học viên đủ thời gian để nghiên cứu mà không có sự trợ giúp nào cả trước khi chỉ dẫn cho họ.

Thứ ba, giáo viên cần phải lồng ghép các nội dung của tư duy phản biện vào chương trình và tài liệu học tập các môn học. Giáo viên trong quá trình soạn thảo các tài liệu dạy học nên theo hướng truyền đạt nội dung theo hướng phát huy tư duy phản biện của học viên ví dụ như tư duy theo hướng quy nạp.

Thứ tư, giáo viên cần giúp học viên rèn luyện khả năng tổ chức, xử lý công việc. Giáo viên có thể làm mẫu các kỹ năng và cung cấp các tư liệu cần thiết để học viên luyện tập cách tổ chức vấn đề cũng như phác thảo trình tự xử lý các công việc. Sau đó, giáo viên tạo điều kiện để học viên thực tập sử dụng các kỹ năng tổ chức, xử lý công việc và nhận xét cách thực hiện của học viên.

Thứ năm, Nhà trường có thể tổ chức các lớp ngoại khóa kỹ năng mềm cho học viên, hướng dẫn cho học viên những kiến thức cơ bản về các kỹ năng như kỹ năng tư duy phản biện, kỹ năng sơ đồ tư duy, kỹ năng động não... Các buổi học ngoại khóa có thể được xen kẽ với các hoạt động của đoàn, hội, hoặc sinh hoạt câu lạc bộ, thu hút sự quan tâm của học viên.

Có thể thấy tư duy phản biện có vai trò quan trọng trong việc hình thành năng lực tư duy của mỗi cá nhân đáp ứng nhu cầu xã hội hiện đại. Các quốc gia có nền giáo dục phát triển trên thế giới đều đặc biệt quan tâm đến việc phát triển tư duy sáng tạo, khả năng làm việc độc lập và khả năng làm việc theo nhóm của người học. Trong bối cảnh Trường Cao đẳng Cảnh sát nhân dân II chưa có môn học tư duy phản biện trong chương trình đào tạo, nhà trường cũng như tập thể cán bộ giáo viên và học viên cần nhận thức được tầm quan trọng của tư duy phản biện và lồng ghép nó vào chương trình giảng dạy và học tập các môn học cụ thể. Thông qua các phương pháp giảng dạy hiện đại, tài liệu dạy học và hoạt động ngoại khóa phù hợp, giáo viên có thể phát triển, rèn luyện khả năng tư duy phản biện ở học viên, tạo cho học viên thói quen tự tiếp nhận kiến thức một cách logic, rõ ràng, tự kiến tạo tri thức cho mình với tinh thần say mê tìm tòi và khám phá khoa học. Chỉ có như vậy mới giúp

học viên có tinh thần tích cực, chủ động trên giảng đường và trở thành những người cán bộ, chiến sỹ năng động, sáng tạo, có tri thức, có tầm nhìn trong cuộc chiến đấu với các thế lực tội phạm, bảo vệ bình yên cuộc sống nhân dân./

Tài liệu tham khảo

1. Đỗ Trung Kiên (2012), *Những giải pháp nhằm định hình một phong cách tư duy phản biện*, Tạp chí Phát triển và Hội nhập, số 4 (14), 65 - 67.
2. Phạm Thi Ly (2012), *Về khái niệm Tư duy Phản biện*, Tạp chí Văn hóa Nghệ An, số 234.
3. Bùi Loan Thùy (2012), *Dạy và rèn luyện khả năng tư duy phản biện cho sinh viên*, Tạp chí Phát triển và Hội nhập, số 7 (17), 76 - 81.